

ЩО ТАКЕ КОНТРОЛІНГ?

Розглянуто підходи, щодо трактування поняття “контролінг”, розкривається його сутність. Проведений аналіз терміну “контролінг” у працях вітчизняних та зарубіжних вчених

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин та глобалізаційні процеси в Україні сприяють необхідності у пошуку та обґрунтуванні принципово нових, ефективних засобів управління підприємством, орієнтованих на його довгострокове функціонування в умовах господарювання. В результаті виникає потреба відповісти на питання: “Що таке контролінг?”, виникає потреба в науковому обґрунтуванні поняття “контролінг” в дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Існування значних розбіжностей у трактуванні сутності “контролінгу”, який часто ототожнюється у вітчизняній економіці з поняттям “управлінський облік”, “внутрішньогосподарський облік” та “контроль” визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх сліджень та публікацій. Контролінг привертає увагу багатьох дослідників. Методологічні основи контролінгу висвітлені в працях таких вітчизняних дослідників, як: О.І. Павликівська, С.Н. Петренко, проф. М.С. Пушкар, проф. Л.А. Сухарева.

У світовій фінансово-економічній літературі ефективність контролінгу, його відображення та практичне використання набагато глибше досліджене і йому присвячені праці таких зарубіжних економістів як А. Дайле, С.В. Данилочкіної, А. Кармінського, Е. Майера, Р. Мана та ін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Слово “контролінг” походить від англійського “to control” – контролювати, управляти, підпорядковувати, регулювати. В

свою чергу вислів “to control” свої витоки бере від французького слова, яке означає “реєстр, список, який перевіряється”.

Контролінг вперше був запроваджений на підприємствах США на межі XIX та XX століть і спочатку розглядався як система підтримки прийняття управлінських рішень і був сконцентрований переважно на фінансових питаннях. Не зважаючи на англійське походження терміну, у Великій Британії та США його практично не вживають, використовують синонім управлінський облік [7].

Термін “контролінг” в Західній Європі почав впроваджуватися в XX ст. і офіційно вживається у Німеччині, оскільки в теорії та практиці управління німецькими підприємствами відсутнє поняття “управлінський облік”, а бухгалтерія чітко поділяється на фінансову і виробничу. Термін “контролінг” є загальноприйнятим у Німеччині, звідки він і прийшов до країн СНД, зокрема, й до України, де паралельно використовують терміни “контролінг” і “управлінський облік”. В сучасному світі служби контролінгу функціонують у переважній більшості успішних компаній.

Водночас вважається, що термін контролінг інформаційно місткіший, він точніше передає характер цього явища і охоплює не лише суто облікові функції, а й увесь спектр управління для досягнення конкретних результатів діяльності підприємств [18, с. 56].

З метою уточнення визначення терміну “контролінг” слід дослідити його трактування у працях вітчизняних та зарубіжних вчених (табл. 1).

Таблиця 1. Визначення терміну “контролінг” у різних літературних джерелах

Автор	Визначення
Теремко В.І.[6, с.820]	Контролінг – позафункціональний елемент управління (може застосовуватися до усіх сфер та ієрархічних рівнів управління), який завдяки цілеспрямованим збору та обробці інформації допомагає у процесі прийняття рішень та управління підприємством
Загородний А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. [7, с. 456]	Контролінг – функціонально відокремлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічно-інформативної функції в менеджменті для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень
Майер Е.[9, с. 96]	Контролінг – система забезпечення виживання підприємства стосовно часу
Дайле А [5, с. 11]	Контролінг – це процес, який розуміється як володіння економічною ситуацією на підприємстві
Хорват П. [19, с. 17]	Контролінг – сучасна методика координації управлінської діяльності, щодо подальшого розвитку управлінського обліку
Ананькіна Е.А., Данилочкіна С.В., Данилочкіна Н.Г.[1, с. 6]	Контролінг – функціонально відособлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічної функції в менеджменті для ухвалення оперативних і стратегічних управлінських рішень
Витковскис Я.[3, с. 21]	Контролінг – контроль витрат і рекомендації по прийнятті рішень, або це перерозподіл функцій управління і наступне їх використання під час досягнення цілі підприємства
Асташов В.А., Уваров Г.В. [2, с. 93]	Контролінг – визначена концепція керівництва підприємством, яка орієнтована на його дострокове і ефективне існування у постійно змінних господарських умовах
Пушкар М.С, Пушкар Р.М [13, с.3]	Контролінг – синтетична дисципліна, яка розвивається на основі даних маркетингу, менеджменту, планування, обліку, аналізу та контролю, це концепція ефективного управління підприємством
Терещенко О.О [18, с.58]	Контролінг – інтегрована саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку прийняття управлінських рішень і включає координацію планування, обліку та контролю, а також інформаційне, методологічне забезпечення та внутрішній консалтинг
Сухарева Л.А., Петренко С.Н. [17, с. 3]	Контролінг – принципово інша концепція інформації і управління, яка забезпечує підтримання внутрішнього балансу економіки підприємства шляхом формування інформації про витрати та доходи як основу для прийняття оптимальних управлінських рішень
Мовчан В.В. [10, с. 36]	Контролінг – складна система методів та інструментів, що виконує функції інформаційного забезпечення, обліку, аналізу планування та контролю і виживання підприємства в мінливому середовищі та бізнесі
Рудницький В.С. [14, с.70]	Контролінг – понад функціональний елемент управління, у системі якого використовують такі функції як планування, організація, облік, аналіз, контроль
Сагайдак Р.А. [15, с.142]	Контролінг – інструмент, за допомогою якого здійснюється кількісна і якісна оцінка роботи підприємства, а також облік результатів його діяльності
Стефанюк І.Б. [16, с.146]	Контролінг – вид діяльності посадових осіб будь-якого суб'єкту господарювання, що спрямована на формування і забезпечення функціонування такої обліково – аналітичної системи, яка шляхом синтезу елементів обліку, аналізу планування і контролю забезпечувала б на постійній основі і з мінімальними затратами трудових, фінансових та матеріальних ресурсів досягнення головних цілей суб'єктів господарювання
Панасенко Л.І., Сологуб О.С [12, с.56]	Контролінг – нова концепція управління підприємством, яка включає в себе елементи менеджменту, аналізу, господарської діяльності та управлінського обліку
Коваленко Е.В. [8, с.27]	Контролінг – це система управління витратами і результатами виробничо- збутової і фінансової діяльності підприємства

Отже, при визначенні терміну “контролінг” автори використовують категорії “система”, “елемент”, “процес” та “концепція”. Розглянемо визначення даних категорій відповідно до тлумачного словника:

1) *система* – сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об’єднуючих за спільною ознакою, призначенням [23, с. 207].

2) *елемент* – складова частина чого-небудь, складник, інгредієнт, деталь, риса, аспект [20, с. 890].

3) *процес* – послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь [22, 829].

4) *концепція* – система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; світогляд, світорозуміння, погляди, переконання [21, с. 321].

В наслідок дослідження були визначено сім основних ознак “контролінгу”, за якими відбувався аналіз визначень (див. табл. 2).

Таблиця. 2 Критерії групування поняття “контролінг”

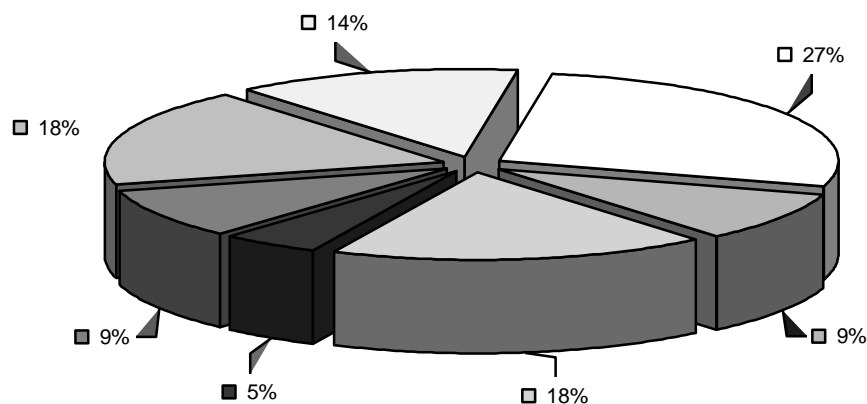
№ з/п	Автор	Елемент управління	Система управління, що включає аналіз, управлінський облік, внутрішньогосподарський контроль	Процес управління	Контроль за рівнем доходів і витрат	Реалізація фінансово-економічної функції управління	Синтетична дисципліна, що включає менеджмент, маркетинг, планування, облік і контроль	Концепція управління
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Теремко В.І.	+	-	-	-	-	-	-
2.	Загородний А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О.	-	-	-	-	+	-	-
3.	Майер Е.	-	+	-	-	-	-	-
4.	Дайле А.	-	-	+	-	-	-	-
5.	Хорват П.	-	-	+	-	-	-	-
6.	Ананькіна Е.А., Данилочкіна С.В., Данилочкіна Н.Г	-	-	-	-	-	+	-
7.	Витковскис Я.	+	-	-	+	-	-	-
8.	Асташов В.А., Уваров Г.В.	-	-	-	-	-	-	+
9.	Пушкар М.С, Пушкар Р.М.	-	-	-	-	-	+	+
10.	Терещенко О.О.	-	+	-	-	-	-	-
11.	Сухарева Л.А., Петренко С.Н.	-	-	-	+	-	-	+
12.	Мовчан В.В.	-	+	-	-	-	-	-
13.	Рудницький В.С.	+	-	-	-	-	-	-
14.	Сагайдак Р.А.	-	+	-	-	-	-	-
15.	Стефанюк І.Б.	-	+	-	+	-	-	-
16.	Панасенко Л.І., Сологуб О.С.	-	-	-	-	-	-	+
17.	Коваленко Е.В.	-	+	-	+	-	-	-

Отже, більшість вчених – 27 % схиляються до думки, що “контролінг” – система управління, що включає аналіз, управлінський облік, внутрішньогосподарський контроль. 18 %

науковців розглядає “контролінг”, як концепцію управління та як контроль за рівнем доходів і витрат. Що “як контролінг” – це елемент управління вважає 14 % науковців. На ознаки процес управління та

синтетична дисципліна, що включає менеджмент, маркетинг, планування, облік і контроль припадає по 9 %, 5 % науковців вважає, що контролінг – це реалізація

фінансово-економічної функції. Результати проведеного аналізу визначень поняття “контролінг” наведені на рис. 1.

- Елемент управління (14 %)
- Система управління, що включає аналіз, управлінський облік, внутрішньогосподарський контроль (27 %)
- Процес управління (9 %)
- Контроль за рівнем доходів і витрат (18 %)
- Реалізація фінансово-економічної функції (5 %)
- Синтетична дисципліна, що включає менеджмент, маркетинг, планування, облік і контроль (9 %)
- Концепція управління (18 %)

Рис. 1. Результати аналізу визначень терміну “контролінг” та перспективи подальших досліджень

Враховуючи вищевикладене можна стверджувати, що контролінг є важливим засобом успішного функціонування підприємства, оскільки:

– забезпечує необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень шляхом інтеграції процесів збору, обробки, аналізу та інтерпретації інформації;

– надає інформацію для управління трудовими та фінансовими ресурсами та планування ефективної діяльності підприємства;

– надає інформацію для координації систем планування, контролю;

– створює умови для виживання підприємств на рівнях стратегічного і тактичного управління;

Поняття “контролінг” в Україні є вже звичним для науки, але для практики українського підприємництва взагалі

невідомим порівняно з зарубіжними компаніями, в яких ця концепція проявила свою ефективність.

Як бачимо в практиці сучасного управління контролінг є новим явищем, він базується на наукових досягненнях різних дисциплін, а саме – економічної теорії, аналізу господарської діяльності, бухгалтерського обліку, включаючи його управлінський аспект, контролю, планування, менеджменту, кібернетики та соціології, тому термін “контролінг” співвідносять з “управлінським обліком” та “внутрішньогосподарським обліком”.

Слід також відмітити, що серед вітчизняних науковців зростає неабиякий інтерес до контролінгу, на відміну від практиків, оскільки відношення практиків до ідей контролінгу залишається в цілому

критичним, взагалі причиною появи контролінгу в Україні є необхідність подолання кризових ситуацій та забезпечення процесу управління адекватною, достовірною і своєчасною інформацією.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні на ринку України досить нестабільне функціонування вітчизняних підприємств у яких відсутній чіткий орієнтир подальшого розвитку, тому науковці, економісти, експерти схиляються до запозичення зарубіжного досвіду, ігноруючи національні надбання. Намагаються запровадити, на їх думку, нові методи управління, які є надзвичайно ефективними в економічно розвинених країнах. Проаналізувавши праці, погляди вітчизняних та зарубіжних вчених, економістів, науковців вважаємо, що контролінг – це інтегрована система бухгалтерського обліку, економічної теорії, економічного аналізу, управлінського обліку, контролю, маркетингу, менеджменту, яка застосовується на підприємстві і спрямована на прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень і забезпечує необхідною інформацією підприємство.

Перспективами подальших досліджень є порівняння значення і методів контролінгу, бюджетування і управлінського обліку.

Список використаної літератури:

1. *Асташов В.А., Уваров Г.В.* Экономический советник менеджера. – Минск: Финансы, учет, аудит, 1996. – 93 с.
2. *Ананькина Е.А., Данилочкина С.В., Данилочкина Н.Г.* Контроллинг как инструмент управления предприятием. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 279 с.
3. *Витковскис Я.* Поиск места контроллинга // Проблемы учета, анализа и статистики на рубеже веков: Тези докладів міжнародної практичної конференції. Латвійський університет, 2000. – с. 21.

4. *Голяш І.Д., Будник Л.А.* Розвиток контролінгу в Україні: проблеми, теорії та практики // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 2006. – с. 94.

5. *Дайле А.* Практика контроллинга: Пер. с нем. под ред. *М.Л. Лкашевича, Е.Н. Тихоненковой* – М.: Финансы и статистика, 2001. – с. 336.

6. *Економічна енциклопедія. Том 1.* За ред. Теремко В.І. – Тернопіль: Академія народного господарства, 2000, – 846 с.

7. *Загородний А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О.* Облік і аудит Термінологічний словник – Львів: “Центр Європи”, 2002. – с. 671.

8. *Коваленко Е.В.* Управление предприятием и контроллинг // Проблемы становления рыночной экономики: информационное и финансовое обеспечение деятельности предпринимательских структур: Тезисы II Междунар. конф. – Севастополь. 2000. – 27 с.

9. *Майер Е.* Контролінг як система мислення та управління. – М.: Финансы і статистика, 1993.

10. *Мовчан В.В.* Контролінг у системі управління підприємством // VIII Міжн. наук.-практ. конф., “Наука і освіта”, 2005. – с. 36.

11. *Павликівська О.* Інформаційне забезпечення системи контролінгу // V Міжнародна науково-практична конференція, Тернопіль, 2007. – с. 262.

12. *Панасенко Л.І., Сологуб О.С.* Фінансова звітність, як інформаційна база стратегічного аналізу та контролінгу // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка, 2001. – 56 с.

13. *Пушкарь М.С., Пушкарь Р.М.* Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: Монографія. – Тернопіль, 2004. – 370 с.

14. *Рудницький В.С.* Місце стратегічного контролінгу в управлінні підприємством // Матеріали міжнародної практичної конференції присвяченої 35-річчю кафедри бухгалтерського обліку, 2005. – с. 70.

15. Сагайдак Р.А. Організація контролінгу в сільськогосподарських підприємствах // Стратегія ресурсозберігаючого використання аграрно-економічного потенціалу на основі активізації іноваційно-інвестиційної діяльності об'єктивна передумова інтеграції України в світове співтовариство: Збірник тез доповідей Міжнародн.науково-практичн. конференції. Тернопіль, 2007. – с. 142.
16. Стефанік І.Б. Поняття сутність і причини виникнення контролінгу // Фінанси України. – 2005. – № 2. – с. 146.
17. Сухарева Л.А., Петренко С.Н. Контроллинг – основа управления бизнесом. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – 203 с.
18. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві. Монографія. – К: КНЕУ, 2004. – 268 с.
19. Економічна енциклопедія. Том 1. – Тернопіль: Академія народного господарства, 2000.
20. Хорват П. Концепция контроллинга: Управленческий учет. Система отчетности. Бюджетирование. / Horvat & Partners; Пер. с нем. 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс. – 2006.
21. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови. Том 1. – Київ: Видавництво “АКОНІТ”, 2000. – 910 с.
22. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови. Том 2. – Київ: Видавництво “АКОНІТ”, 2000. – 911 с.
23. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови. Том 3. – Київ: Видавництво “АКОНІТ”, 2000. – 927 с.
24. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови. Том 4. – Київ: Видавництво “АКОНІТ”, 2000. – 941 с.
- БРОХУН Наталія Степанівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету
- Наукові інтереси:
– проблемні питання організації управлінського обліку і контролінгу